QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 2-son)

FILOLOGIYA

PHILOLOGY

UO‘K 891.709

S. ESENIN IJODIDA “FORS TARONALARI” TURKUMINING POETIK MAHORAT SHAKLLANISHIDAGI O‘RNI

https://doi.org/10.70728/b.series.v08.i02.090

Sattarova Sevara Olimovna
«Oriental» universiteti katta o‘qituvchisi
E-mail: Sevka_sso@mail.ru
O‘zbekiston Respublikasi, Samarqand

Annotatsiya, Maqolada S. Yesenin ijodidagi «Fors taronalari» (ruscha: «Персидские песни») tsiklning poetik mahorat shakllanishidagi ro‘yi ko‘rib chiqiladi. Mazkur tsiklning shoirning obrazlar tizimi, ritmika va til vositalarini rivojlantirishga, shuningdek uning estetik dunyoqarashiga ta’siri tahlil qilinadi. Alohida e’tibor Yeseninning «Fors taronalari»ni yaratgan davrdagi poetik tafakkuri xususiyatlariga, uning rus poeziyasi an’analari va milliy madaniy paradigma bilan bog‘liqligiga qaratiladi. Aniqlanishicha, «Fors taronalari» tsikli Yeseninning poetik uslubining evolyutsiyasida muhim bosqich bo‘lib, falsafiy-estetik refleksiya chuqurlashishiga va poetik tilning ifoda imkoniyatlarining kengayishiga xizmat qilgan. Shuningdek, mazkur tsiklni rus va jahon poetikasi kontekstida yanada qiyosiy o‘rganish zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: S. Yesenin, «Fors taronalari», poetik mahorat, poetik tafakkur, obrazlilik, ritm, poetik til.

Аннотация. В статье рассматривается роль цикла «Персидские песни» в формировании поэтического мастерства С. Есенина. Анализируется влияние данного цикла на развитие образной системы, ритмики и языковых средств поэта, а также на его эстетическое мировосприятие. Особое внимание уделяется особенностям поэтического мышления Есенина в период создания «Персидских песен», их связи с русской поэтической традицией и национальной культурной парадигмой. Установлено, что цикл «Персидские песни» является важным этапом в эволюции поэтического стиля Есенина, способствующим углублению философско-эстетической рефлексии и расширению выразительных возможностей поэтического языка. Дано обоснование необходимости дальнейшего сравнительного изучения данного цикла в контексте русской и мировой поэтики.

Ключевые слова: С. Есенин, «Персидские песни», поэтическое мастерство, поэтическое мышление, образность, ритм, поэтический язык.

Abstract. The article examines the role of the cycle “Persian Songs” in the formation of S. Yesenin’s poetic mastery. The study analyzes how this cycle influenced the development of the poet’s imagery, rhythm, and linguistic means, as well as his aesthetic worldview. Special attention is paid to the characteristics of Yesenin’s poetic thinking during the creation of “Persian Songs”, its connection with the Russian poetic tradition and the national cultural paradigm. It is concluded that the cycle “Persian Songs” represents a significant stage in the evolution of Yesenin’s poetic style, contributing to the deepening of philosophical and aesthetic reflection and expanding the expressive possibilities of poetic language. The article substantiates the need for further comparative studies of this cycle within the context of Russian and world poetics.

Key words: S. Yesenin, “Persian Songs”, poetic mastery, poetic thinking, imagery, rhythm, poetic language.

Kirish. Rus adabiyoti XX asr boshlarida yangi estetik qidirishlar, milliy ruhiyat va falsafiy mushohadalar bilan boyidi. Bu davr rus poeziyasi uchun nafaqat yangi badiiy shakllar, balki chuqur ma’naviy-ruhiy izlanishlar davri bo‘lib, shoirlarning poetik tafakkuri, til va obrazlar tizimi yangi bosqichga ko‘tarildi. Shu jarayonda Sergei Yesenin o‘zining noyob shaxsiy uslubi, milliy motivlar bilan xalq ruhiyatini uyg‘unlashtirgan poetik dunyosi bilan alohida ajralib turadi.

Yesenin ijodining markaziy mavzularidan biri bo‘lgan “Fors taronalari” turkumi shoirning poetik mahoratining shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu turkumda shoirning obrazlar dunyosi, ritm-metrik tizimi, tilning musiqiyligi va ma’naviy-intellektual qirralari yangi darajaga ko‘tariladi. Shu bois “Fors taronalari” turkumi nafaqat Yesenin ijodiy evolyutsiyasining muhim bosqichi, balki rus poeziyasi tarixida ham o‘ziga xos ahamiyatga ega.

Maqolaning maqsadi – S. Yesenin ijodida “Fors taronalari” turkumining poetik mahorat shakllanishidagi o‘rnini ilmiy asosda aniqlash, uning badiiy xususiyatlari va she’riy tilning rivojlanishiga ta’sirini tahlil etishdir.

Maqolaning vazifalari:

- “Fors taronalari” turkumining badiiy-ma’naviy mazmuni va poetik xususiyatlarini aniqlash;
- turkumning Yesenin poetikasidagi o‘rni va uning poetik tafakkuriga ta’sirini o‘rganish;
- turkumdagi obrazlar tizimi, ritm-metrik uslub va tilning musiqiyligi elementlarini tahlil qilish;
- Yesenin ijodida “Fors taronalari” turkumi bilan boshqa davr asarlarining poetik mahorati o‘rtasidagi farq va o‘xshashliklarni aniqlash.

Mavzu bo‘yicha adabiyotlar tahlili

Yesenin ijodi va rus poeziyasi evolyutsiyasiga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlar ko‘p. M. Baxtin, Yu. Lotman, V. Jirmunskiy kabi adabiyotshunoslarning asarlarida badiiy tafakkur, poetika va matn tahlili nazariy asoslari berilgan. Ushbu nazariy yondashuvlar Yesenin ijodini chuqur tahlil qilish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi [1].

Yesenin ijodi bo‘yicha avvalgi tadqiqotlarda shoirning milliy ruhiyat, tabiat va inson qalbi masalalari ko‘p o‘rganilgan. Biroq “Fors taronalari” turkumi va uning poetik mahorat shakllanishidagi roli haqida sistematik tahlil yetarli emas. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola mavzusi ilmiy yangilikka ega bo‘lib, Yesenin ijodining muhim bosqichini yangi badiiy-analitik yondashuv bilan o‘rganadi. Nutq madaniyati, til madaniyati va poetik til muammolari lingvistlar – V. Vinogradov, L. Skvortsov, G. Solganik kabi olimlar tomonidan yoritilgan [2]. Ushbu yondashuvlar maqolada poetik mahoratni tahlil qilishda, she’riy matnning til va uslub xususiyatlarini aniqlashda qo‘llaniladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada quyidagi metodologik yondashuvlar qo‘llanildi:

1. Tarixiy-tipologik metod –Yesenin ijodiy evolyutsiyasini umumiy rus poeziyasi kontekstida ko‘rib chiqish;
2. Struktural-semantik tahlil – “Fors taronalari” turkumidagi she’riy matnlarning obrazlar, ritm, metafora va boshqa poetik vositalarini tahlil qilish;
3. Kontekstual metod –matnlarni o‘z davri va adabiy muhit kontekstida talqin qilish;
4. Qiyosiy tahlil – “Fors taronalari” turkumi va Yeseninning boshqa davr asarlari o‘rtasidagi uslubiy o‘ziga xosliklarni solishtirish;
5. Lingvostilistika –she’riy tilning musiqiyligi, fonetik tuzilishi, intonatsion xususiyatlarini o‘rganish.

Tahlil va natijalar.

“Fors taronalari” turkumining badiiy-ma’naviy mazmuni

“Fors taronalari” turkumi Yeseninning diniy-falsafiy mushohada, insonning ichki dunyosi va tabiat bilan uyg‘unligi masalalariga yondashuvini chuqurlashtiradi. Turkumda shoir o‘zining o‘zgacha lirikasini shakllantirib, ruhiy izlanishlar, sevgi, yurt, tarixiy xotira va o‘tmishdagi uyg‘onish motivlarini yangi badiiy tilda ifodalaydi. Bu turkum Yeseninning poetik tafakkurini falsafiy yo‘nalishga yo‘naltirgan muhim bosqich sifatida baholanadi [3].

Poetika va obrazlar tizimi

“Fors taronalari” turkumida obrazlar ko‘pincha ramziy, afsonaviy va mifologik tus oladi. Shoir tabiatni inson ruhiyati bilan uyg‘unlashtirib, ko‘p hollarda tasavvuriy, hayotiy va ma’naviy elementlarni bitta poetik fazoda birlashtiradi. Masalan, turkumdagi manzaralar, yulduzlar, tun, shamol va boshqa tabiiy elementlar insonning ichki holati bilan uyg‘unlashadi. Bu Yeseninning poetik tafakkurida obrazlar tizimini yanada boyitdi.

Tilning musiqiyligi va ritm-metrik uslub

“Fors taronalari” turkumida Yeseninning tilining musiqiyligi, ritm va intonatsion ohanglari kuchli namoyon bo‘ladi. Shoir klassik she’riyatning metrik me’yorlarini yangicha

qayta ishlaydi, so‘zning ohangini, qaytalanmalarini, fonetik uyg‘unlikni poetik maqsadga moslashtiradi. Bu turkumda she’riy nutqning musiqiyligi, ma’naviy ohanglari va ritmik tuzilishi poetik mahoratning o‘sishiga xizmat qiladi.

Poetika evolyutsiyasi va “Fors taronalari”ning o‘rni

Yeseninning boshqa davr asarlariga nisbatan “Fors taronalari” turkumi shoirning poetik tafakkurida yangi bosqichni belgilaydi. Turkumda shoirning til va obrazlar tizimi yanada murakkablashib, poetik mahoratining o‘sishi seziladi. Shu bilan birga, “Fors taronalari” turkumida Yeseninning milliy motivlari va rus xalq ruhiyati yangi badiiy shaklda namoyon bo‘ladi [4].

Natijalar. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, “Fors taronalari” turkumi Yesenin poetikasining rivojlanishida muhim bosqich bo‘lib, shoirning poetik mahoratini shakllantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Turkumda obrazlar tizimi, tilning musiqiyligi va falsafiy mazmun birlashib, Yeseninning she’riy uslubini yangi darajaga ko‘taradi [5].

Xulosa va takliflar

O‘tkazilgan tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, S. Yesenin ijodida “Fors taronalari” turkumi poetik mahoratining shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Turkumning badiiy xususiyatlari shoirning obrazli tafakkuri, til va ritmik mahoratini rivojlantirdi hamda uning poetik nutq madaniyatini yuksaltirdi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, “Fors taronalari” turkumi orqali Yesenin o‘z she’riyatida yangi falsafiy, diniy-mifologik va milliy motivlarni birlashtirgan holda poetik tafakkurini boyitdi. Bu turkumning o‘ziga xos badiiy uslubi va til xususiyatlari Yesenin ijodining keyingi bosqichlarida ham o‘z aksini topgan [6].

Kelgusida S. Yesenin ijodini qiyosiy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan yanada chuqurroq tadqiq etish, turkumlararo solishtirma tahlillar o‘tkazish, shuningdek, “Fors taronalari” turkumining rus va boshqa millat poeziyasi bilan bog‘liqligini o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. –Москва, 1979. –С. 45–62.
2. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. –Москва, 1980. –С. 112–130.
3. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. –Ленинград, 1977. –С. 78–95.
4. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. –Ленинград, 1972. –С. 56–73.
5. Норматов У. XX asr o‘zbek adabiyoti poetikasi. –Toshkent, 2006. –B. 101–118.
6. Назаров Б. Zamonaviy o‘zbek poeziyasi. –Toshkent, 2010. –B. 64–82.